

**II. BİLSEL
ULUSLARARASI
SÜMELA BİLİMSEL
ARAŞTIRMALAR
KONGRESİ**

11-12 Kasım 2023

KONGRE KİTABI

<https://bilselkongreleri.com>

COVID-19 PANDEMİSİNİN KÜRESELLEŞME VE KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğrenci, Rasim Oğuzhan GÜLKAN

ORCID: 0009-0007-3778-9155

rasim.oguzhan.gulkan@gmail.com

**Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye**

Doç. Dr. Görkem ALTINÖRS

ORCID: 0000-0001-7314-9349

gorkem.altinors@bilecik.edu.tr

**Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye**

Özet

Covid-19 pandemisi, 2020 yılının ilk yarısından itibaren tüm dünyada etkili olmuş ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin tam kapanma ve sokağa çıkma yasağı gibi önlemler almasını gerektirmiştir. Bu önlemlerin sonucunda sosyal hayat kısıtlanmış, ekonomilerde olağanüstü daralmalar yaşanmış ve hükümetlerin devlet-toplum ilişkileri bağlamında uyguladığı baskı ve kısıtlamalar, olağan dönemlerde uyguladıklarının ötesine geçmiştir. Bu makalenin amacı, Covid-19 krizi ile eş zamanlı olarak ortaya çıkan derinlemesine küresel ölçekli siyasi ve ekonomik sonuçları açıklamaktır. Bu, krizin küreselleşme ve kalkınma paradigmalarının eksenindeki yankılarını ayırt etmeyi amaçlar ve aynı zamanda gelecek etkiler hakkında aydınlatıcı perspektifler sunar. Küreselleşme genellikle liberal paradigma ile ilişkilendirilirken, kalkınma realist paradigma ile bağdaştırılır. Ancak bu çalışma, bu ikili açıklamayı aşar. Bu çalışma, görünürde birbirini dışlayan süreçler olarak kavramsallaştırılan bu iki paradigmanın aslında içsel olarak birbirine geçmiş olduğunu öne sürer. Çalışma, Covid-19 pandemisi kaynaklı olumsuzlukların her iki süreci de eş yönlü olarak etkilediğini iddia eder. Bu araştırma kapsamında, başlangıçta salgın hastalıkların tarihsel öncüllerine ve bunların uluslararası sistem üzerindeki etkilerine dair bir açıklama yapılmaktadır. Daha sonra, küreselleşme ve kalkınmanın teorik temelleri için titizlikle oluşturulmuş bir temel atılmaktadır. Bunun ardından, çalışma Covid-19 pandemisi tarafından doğurulan mevcut durumu ayrıntılı bir şekilde belirtmektedir. Bu çalışmanın sonuçları, mevcut verilerin ve önceki deneyimlerin dikkatli bir sentezini içermekte olup, gelecekteki etkilerle ilgili dikkatlice oluşturulmuş projeksiyonları içerir. Bu bağlamda, çalışma analitik çerçevesini desteklemek için tarihsel araştırma ve betimsel analiz metodolojilerine başvurur.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Kalkınma, Küreselleşme, Uluslararası Sistem, Pandemi

THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON GLOBALISATION AND DEVELOPMENT

Abstract

The Covid-19 pandemic, effective worldwide since the first half of 2020, necessitated the implementation of measures such as full lockdowns and curfews, which had the potential to adversely impact all social and economic dynamics in both developed and developing countries. As a result of these measures, social life was constrained, unprecedented contractions were experienced in economies, and the pressures and restrictions applied by governments in terms of state-society relations became normalised, surpassing what states would typically enforce during ordinary times. The objective of this article is to explicate the profound global-scale political and economic consequences that emerged concurrently with the Covid-19 crisis. It aims to discern the reverberations of this crisis within the axes of globalisation and developmental paradigms, while offering discerning insights into prospective impacts. While globalisation is generally associated with the liberal paradigm and development with the realist paradigm, this study transcends this dualistic explanation. It posits that these two paradigms, conceptualised as ostensibly mutually exclusive processes, are, in fact, internally intertwined. The study contends that the adversities arising from the Covid-19 pandemic have simultaneously influenced both processes in a convergent manner. Within the scope of this research, an initial exposition addresses the historical antecedents of epidemic maladies and their attendant influence on the international system. Subsequently, a meticulously crafted foundation is laid for the theoretical underpinnings of globalisation and development. Thereafter, the study meticulously delineates the current state of affairs engendered by the Covid-19 pandemic. The denouement of this endeavour entails a discerning synthesis of extant data and antecedent experiences, from which conscientiously formulated projections regarding forthcoming ramifications are derived. In this vein, the study employs the methodologies of historical research and descriptive analysis to bolster its analytical framework.

Keywords: Covid-19, Development, Globalisation, International System, Pandemic

Giriş

Günümüz uluslararası sistemi, giderek artan bir şekilde etkileşimli ve geçişken bir yapıya sahiptir. Bu yapı, yerel bir olayın hızla küresel boyuta ulaşmasını mümkün kılar. Bu durum, geçmiş dönemlere kıyasla günümüzden sadece bir asır önceye göre çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir (Bağ, 2020). Salgın hastalıkların tarihsel süreç içinde uluslararası sistemi etkileyip değiştirdiği görüşü, araştırmacılar tarafından sıkça desteklenmektedir (Oğurlu, 2020: 794). Dolayısıyla, Covid-19 salgınının mevcut küreselleşme ve kalkınma perspektiflerine olan etkilerini anlamak ve değerlendirmek, sadece bugünü anlamak için değil, aynı zamanda gelecekteki benzer durumları daha iyi ele alabilmek adına da büyük bir önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, araştırmanın ilk amacı, salgın hastalıkların tarihsel sürecini betimlemek ve bu süreç içindeki önemli dönemleri ortaya koymaktır. Günümüzdeki uluslararası sistemin iç içe geçmiş ve karmaşık ilişkiler yumağı (Osterhammel & Petersson, 2021: 21) şeklindeki yapısı, salgınların ve diğer olayların tüm dünyaya hızla yayılmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, Covid-19 pandemisinin de gösterdiği üzere, çok hızlı gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla, bu süreçteki hızlı yayılmanın arkasında yatan temel kavram olan "küreselleşme", ayrıntılı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur. Bu bağlamda, "küreselleşme" kavramının kavramsal altyapısının oluşturulmasının ardından, bu kavramın tarihsel evrimi ve günümüzdeki etkileri incelenecektir. Ayrıca, "kalkınma" kavramı da bu araştırma kapsamında ayrı bir öneme sahiptir. Bu terimin farklı perspektiflerden ele alınması, küresel düzeydeki olayların anlaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, "kalkınma" kavramının geniş bir perspektiften ele alınarak, kavramsal çerçevesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın son aşamasında, Covid-19 pandemisi sürecindeki güncel verilerin betimsel olarak sunulması hedeflenmektedir. Bu güncel veriler, araştırmanın ana sorusunu yanıtlamak için kullanılacaktır: "Covid-19 salgını küreselleşme ve kalkınma üzerinde bir etki yaratmış mıdır?" Bu bağlamda, Covid-19'un küresel boyutta etkilerinin analizi yapılacak, gelecekteki benzer durumlar için öngörülerde bulunulacaktır. Dolayısıyla uluslararası sistemin dinamiklerini anlamak ve gelecekteki olası krizlerle daha etkili bir şekilde başa çıkmak için bu çalışmanın önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir..

Tarihsel Süreçte Salgın Hastalıklar ve Uluslararası Sisteme Etkileri

Salgın hastalıkların tarihsel boyutu ele alındığında, 14. yüzyılda Avrupa'nın maruz kaldığı hıyarcıklı vebanın, tarihe damgasını vuran önemli pandemilerden biri olduğunu belirtmek mümkündür. Epstein'a göre, hıyarcıklı vebanın sebep olduğu pandemik etki, kapitalizmin olgunlaşp kök salmasında bir dönüm noktası olmuştur (Epstein, 2000: 54). Anievas ve Nişancıoğlu'na göre ise, Avrupa'da hıyarcıklı vebanın bu denli etkili olmasının temelinde, 14. yüzyılın başından itibaren devam eden feodal kriz ve kıtlıkların neden olduğu, sağlıklı beslenemeyen bir nüfusun varlığı yatmaktadır (Anievas & Nişancıoğlu, 2020: 99). Bu pandemi, mevcut koşulların yarattığı olumsuz atmosferle birleşerek, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu ölümler sonucunda, çalışabilir köylü nüfusunun azalması, iş gücünün değerlendirilmesine ve büyük arazilerin boş kalmasına neden olmuştur. Cherkaoui'ye göre, bu durumun ilerleyen dönemdeki etkileri, köylü sınıfının daha fazla değer kazanması ve feodal düzenin çöküşü olarak kendini göstermiştir (Cherkaoui, 2020a).

Bu pandemi, Avrupa'daki yerleşik ekonomik ve sosyal düzenin kökten dönüşümüne yol açmış olup, aynı zamanda önceki dönemlerde tehlikeli görülen deniz aşırı seyahatlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (BBC NEWS, 2020). Özellikle İngiltere ve Hollanda üzerinden gerçekleşen deniz ticareti ağı bu dönemin önemli sonuçlarından biridir ve bu ticaret ağı, Anievas ve Nişancıoğlu'nun ifadesiyle, Moğol istilalarının ve hıyarcıklı vebanın Avrupa'ya getirdiği değişimleri yansıtmaktadır (Anievas & Nişancıoğlu, 2020: 107).

Bu bağlamda, Moğol İmparatorluğu'nun oluşturduğu ve "küresel" nitelikte değerlendirilebilecek ticaret ağları, uluslararası sistemin değişim sürecinde etkili olmuş; aynı dönemde yaşanan Moğol istilaları ve hıyarcıklı veba salgını, kapitalist ekonomik ilişkilerin oluşmasında belirleyici bir rol oynamıştır (Anievas & Nişancıoğlu, 2020: 109; Osterhammel & Petersson, 2021: 31-32). Bu durum, deniz ticareti ve sonrasında gelişen sömürgecilik faaliyetleriyle birlikte, uluslararası sistemin temel dinamiklerinde dönüşüme neden olmuştur.

Hıyarcıklı veba salgınının neden olduğu deniz ticaretinin gelişmesi, vebanın Avrupa'da ortaya çıkışından sadece bir yüzyıl sonra Amerika'ya yayılan çiçek hastalığı salgınına yol açmıştır. Bu hastalıklara (çiçek hastalığı, kolera, hıyarcıklı veba, sıtma gibi) karşı yerli halkın direncinin düşük olması, yüksek ölüm oranlarına neden olmuştur. Bu durum, Avrupa'da bir yüzyıl önce yaşanan yerli halk popülasyonunun neredeyse tamamen yok olması olayının Amerika kıtasında da gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu olayın sonucunda, boşalan arazilerde bitki popülasyonunda artış gözlemlenmiştir (BBC NEWS, 2020). Yerli halktan gerekli iş gücünün temin edilememesi, sermaye sahiplerini yeni arayışlara yönlendirmiştir. Bu arayışların bir sonucu olarak, Afrika kıtasına yapılan seferlerle, Afrika'da yaşayan siyahi halkın Amerika kıtasına köle olarak getirilmesi durumu ortaya çıkmıştır (Snowden, 2019: 102-103). Bu gelişmeler, uluslararası ticaret ve sömürgecilik faaliyetlerinin dinamiklerini dönüştürmüş ve uluslararası sistemin yapısal değişimlerine yol açmıştır.

Afrikalı yerlilerin köle olarak alınıp satılmasıyla birlikte Amerika kıtasının nüfus yapısı, Haiti topraklarına kadar önemli ölçüde değişmiştir. 18. yüzyıla gelindiğinde, geçmişte yaşanan olayların aksine, özellikle Haiti bölgesinde meydana gelen sarıhumma salgını, Fransız nüfusunda büyük kayıplara yol açmıştır. Avrupalı bireylerin bu hastalığa karşı bağışıklık geliştirememesi, Fransa için stratejik öneme sahip olan bu bölgenin hastalık sebebiyle el değiştirmesine yol açmıştır (Snowden, 2019: 113-114). Napolyon Bonaparte tarafından gönderilen askeri birliklerin neredeyse tamamının hayatını kaybetmesi sonucunda, bölgedeki Afrikalı nüfusunda büyük bir artış yaşanmış ve bölge aynı zamanda bağımsızlığını kazanan ilk yerleşim olmuştur (BBC NEWS, 2020). Fransa, sarıhumma salgını karşısında yaşadığı ağır kayıplar nedeniyle bu bölgedeki hedeflerinden vazgeçmiştir (Snowden, 2019: 139).

Sarihumma salgınının uluslararası sistem üzerindeki etkisi, Amerika'nın günümüzdeki konumunun temellerini atmıştır. Fransız hakimiyetinin sona ermesiyle başlayan bağımsızlık süreçleri, Amerika kıtasının geleceğini belirlemiş ve gelecekteki uluslararası güç dengesinin temellerini oluşturmuştur. Bu salgınla ortaya çıkan bir diğer önemli gerçek, küçük bir bölgede başlayan bir salgının uluslararası alana yayılabilme kapasitesinin anlaşılmasıdır (Snowden, 2019: 132). Bu olaylar, uluslararası ilişkilerin dinamiklerini etkileyerek, uluslararası sistemde yapısal değişikliklere neden olmuştur.

Tarihsel açıdan dikkate değer bir pandemi, İspanyol gribi olarak bilinmektedir. 1918 yılında tespit edilen bu hastalığın kökeni konusunda net bir uzlaşma bulunmamakla birlikte, üç ayrı kaynak farklı çevreler tarafından öne sürülmüştür: Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa. Hastalığın küresel çapta, 50 ila 100 milyon arasında insanın hayatını kaybetmesine neden olduğu belirtilmektedir (Yolun, 2020). Bu pandemi, 1. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle eş zamanlı olarak ortaya çıktığından, dünya genelindeki sağlık sistemlerinin yetersizliğini vurgulayarak önemli bir nüfus kaybına yol açmıştır (Oğurlu, 2020).

“Küreselleşme” Kavramı

"Küreselleşme" terimi özellikle 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası literatürde gündeme gelmeden önce, "atom çağı", "endüstri toplumu", "risk toplumu", "post-modernizm" gibi çeşitli farklı kavramlarla ifade edilmeye çalışılmıştır (Osterhammel & Petersson, 2021: 8). Ancak 1990 yılından itibaren geçen süreçte "küreselleşme" terimi dünya çapında önemli bir konuma erişmiştir. Bu nedenle, farklı perspektiflerden dikkat çeken çeşitli tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Kavramın tarihsel ve teorik evrimine etki eden önemli tanımlamaların sunulması bu bağlamda önemlidir.

Peter Dicken, küreselleşmeye ekonomik etkileşimler arasındaki "fonksiyonel entegrasyonun" ve "coğrafi yayılmacılığın" artması olarak bir tanım getirir (Dicken, 2015: 1). Anthony Giddens'e göre küreselleşme; ekonomik, kültürel, politik ve teknolojik alanlarda gerçekleşen karşılıklı etkileşimlerin bütünüdür (Giddens, 2002: 2). Philip G. Cerny'e göre ise küreselleşme; ürün ve hizmetlerin uluslararası siyasal ekonomi bağlamında etkileşerek birleşmesi anlamına gelir (Cerny, 1995). David Harvey, küreselleşmeyi "zaman-mekân sıkışması" kavramıyla açıklar ve bu durumu, ürünlerin, bilginin ve iletişimin uzak mesafeleri hızla aşabilmesi olarak tanımlar. Harvey'e göre, iletişim teknolojilerinin gelişimi bu olgunun temel nedenidir (Harvey, 1989: 240).

Manuel Castells için küreselleşme; "network toplumu" oluşumu ile karakterize olan benzersiz bir fenomendir. Castells'e göre, "bilgi çağında" siyaset ve ekonomi, dikey ve bürokratik bir yapı yerine yatay ağlar şeklinde meydana gelir. Ayrıca, güç otoriteden ziyade belirli amaçlar doğrultusunda oluşturulan network topluluklarında ortaya çıkar (Castells, 2010). David Held'e göre küreselleşme; ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkan, geçmişten günümüze süregelen ve kesintilere uğrayabilen bir durumdur (Held, 2004). Richard G. Harris ise küreselleşmeyi; tüm ürün ve hizmet kategorilerinin üretim, dağıtım ve pazarlama organizasyonlarının uluslararası alana yayılması olarak tanımlar (Harris, 1993). Gilbert R. Winham'e göre küreselleşme; uluslararası ticaretin etki alanının genişlemesi, aynı şekilde para aktivitelerinin artması, ulusüstü veya çok uluslu şirketlerin oluşması ya da etkinliklerini arttırmasıdır (Winham, 1996).

Küreselleşme kavramı için yapılan bu tanımlamalar incelendiğinde, belirgin bir temel fikir birliği olmadığı görülmektedir. Tanımlamaların, söz konusu düşünürün çalışma alanı ile doğrudan ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, literatürdeki tanımlar göz önüne alındığında, uluslararası alanda karşılıklı ilişkilerin yayılması, artması ve hızlanması olarak kısa bir ortak tanım yapılabilir (Osterhammel & Petersson, 2021: 10).

“Kalkınma” Kavramı

"Kalkınma" kavramı, büyüme anlayışından ayrılarak yalnızca nicel üretim ve kişi başına gelir artışını değil, az gelişmiş toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki mevcut geri kalmış yapının değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekliliğini içeren bir perspektife sahiptir. Bu bağlamda, sanayi ağırlıklı ekonomik gelişme, kalkınma anlayışının temelini oluşturmaktadır (Kutlu, 2004: 1).

Kalkınmadan söz edebilmek için, bir ülkenin az gelişmiş ülke kategorisine dahil olması gereklidir. Bu nedenle, az gelişmiş ve gelişmiş ülke ayrımının tanımlanması kaçınılmazdır. Genel olarak az gelişmiş ülkelerde, ilkel tarım faaliyetlerinin sürdüğü, üretim gelirlerinin büyük ölçüde tarımdan elde edildiği, kişi başına düşen gelirin düşük olduğu, gelir dağılımının dengesiz olduğu, nüfusun sürekli arttığı, doğum ve ölüm oranlarının yüksek olduğu, kırsal kesimde yoğun nüfus bulunduğu, okuryazarlık ve eğitim seviyesinin düşük olduğu, sağlık hizmetlerinin ve dengeli beslenmenin yetersiz olduğu, ulaşım ve iletişim araçlarına erişimin sınırlı olduğu, teknolojik ilerlemenin olmadığı veya geri kalmış olduğu durumlarından bahsedilebilir (Tolunay & Akyol, 2006). Bu tür eksikliklerin gelişmiş ülkelerde mevcut olmadığı belirtilirken, az gelişmiş ülkelerde ise zaten var olduğuna vurgu yapılır.

Ülkelerin kalkınma seviyelerini belirlemek, analiz etmek veya karşılaştırmak için ekonomik ve ekonomik olmayan bir dizi ölçüt kullanılmaktadır. Bu bağlamda, ilk akla gelen ölçütler Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) olarak öne çıkar. GSMH, bir ülkenin vatandaşları tarafından bir

yıllık dönemde üretilen toplam ekonomik değerlerin birleşimi olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, özellikle kişi başına GSMH, kalkınma düzeyini karşılaştırmak için önemlidir. Kişi başına GSMH ölçütü, nüfusun ekonomik yapıya dahil edilmesiyle, insanların ekonomik gelişmişlik seviyelerini en iyi şekilde yansıttığı kabul edilir (Kutlu, 2004: 8). GSYH ise, bir ülkenin genellikle bir yıllık dönemde ürettiği mal ve hizmetlerin ekonomik değeri olarak tanımlanabilir. GSMH ve GSYH dışında, ekonomik olmayan çeşitli ölçütler de mevcuttur:

- Üretim, hammadde veya doğal kaynakların kullanım oranları temel alınarak karşılaştırmalar yapılabilir.

- Temel ihtiyaçların (beslenme, barınma, seyahat, sağlık, eğitim vb.) karşılanma seviyeleri üzerine veri oluşturularak karşılaştırmalar yapılabilir.

- Ülkelerin mevcut GSMH verileri temelinde, tam kapasite verimlilik durumunda potansiyel GSMH verileri hesaplanarak bu verilerle karşılaştırmalar yapılabilir (Kutlu, 2004: 9).

Covid-19 Pandemisinde Küreselleşme ve Kalkınma

2020 yılının başlarında, Covid-19 salgını benzeri görülmemiş bir şekilde dünya çapında etkisini gösterdi. Uluslararası düzeyde alınan önlemlerin yanı sıra, ulusal hükümetler tarafından yönlendirilen geniş çaplı kapanma tedbirlerine başvuruldu. Bu kapanmalar sadece sosyal hayatı değil, aynı zamanda küresel ve ulusal ekonomileri de ciddi şekilde etkiledi. Siyasi açıdan, birçok hükümet, virüsle mücadele etmek amacıyla olağanüstü koşullarda otoriterlikle nitelendirilebilecek tedbirler aldı. Bu süre zarfında, ABD, İngiltere, Brezilya, Almanya, İspanya, İtalya, Avustralya, Avusturya, Güney Afrika, Polonya, Ukrayna ve Brüksel gibi ülkelerde karantina karşıtı protesto hareketleri gerçekleşti. Bu protesto hareketlerinin bazıları aşırı sağcı gruplar tarafından organize edildi ve Trump, Bolsonaro gibi liderlere destek verdiler. Bu protestolar genellikle milliyetçi, popülist, aşırı sağcı, anti-entelektüel ve anti-kurumsal retorik temelliydi, ayrıca komplo teorilerine dayanıyor ve anti-Semitik ve anti-İslamık söylemlerle bütünleştiler. Küresel finansal kriz ve 11 Eylül saldırılarından bu yana, korumacılık, küreselleşme karşıtlığı ve göç karşıtlığı gibi politikalarla karakterize edilen küresel aşırı sağ politikalar zaten gündemdedi. Ancak Covid-19 pandemisi çerçevesinde ortaya çıkan bu hareketlerle, bu politikalar daha da konsolide oldu.

Bu bağlamda, pandeminin ekonomik ve siyasi etkileri göz önüne alındığında, pandemi sonrası dönemde milliyetçiliğe dayalı aşırı sağ politikaların daha da güçlenebileceği öne sürülebilir. Milliyetçiliğin ve aşırı sağ politikaların dayanıklılığını değerlendirmek üzere üç ana başlık üzerinde durulabilir: (1) ekonomik milliyetçilik, (2) otoriter popülizm ve (3) anti-kurumsal retorik. Bu perspektifte, ABD, İngiltere, Brezilya, Almanya, İspanya, İtalya, Avustralya, Avusturya, Güney Afrika, Polonya, Ukrayna ve Belçika gibi ülkelerden çeşitli örnekler verilebilir.

Örneğin, İspanya'da aşırı sağcı Vox Partisi'nin destekçileri, hükümetin kapanma kararları nedeniyle istifasını talep ettiler. ABD'de ise, aşırı sağcı militanların karantina karşıtı protestolara sızdığına dair çeşitli örnekler mevcuttur. Almanya'da, aşırı sağcılar salgın sürecinde siyasi elitlere ve göçmenlere karşı benzer bir düşmanlık paylaşmaktadırlar. İngiltere'de ise, halkın beşte biri Covid-19'un bir Yahudi komplosu olduğuna inanmaktadır. Brezilya'da Bolsonaro'nun popülizmi, ABD'deki Trump'inkine benzerlik göstermekte olup, salgını kontrol etmek ve hafifletmek için düşmanca bir ortam yaratmıştır. Kurumsal karşıtlık açısından, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından "infodemik" olarak adlandırılan bilgi salgını kavramı tanımlanmıştır. Bir bilgi salgını, bir virüs salgını ile birlikte gelen yanlış bilgilendirme patlamasıdır. Bu tür salgınlar 1300'lü yıllarda da yaşanmış olup, günümüzde de devam etmektedir ve coğrafi olarak farklılık gösterebilir. Örneğin, İran'da metanol içmenin Covid-19'u tedavi ettiği ve önlediği yanılgısı, 700'den fazla kişinin ölümüne neden olmuştur. İngiltere'de ise, 5G vericilerinin Covid-19 salgınının nedeni olduğuna inanan bir komplo teorisi, 90'dan fazla saldırıya yol açmıştır. "Plandemic" adlı bir film, Mayıs 2020'den bu yana sekiz milyondan fazla kez izlenmiştir. Bu tür komplo teorileri ve yanlış bilgilendirme, birçok insanın sağlık otoritelerine güvenmemesine ve aşırı reddetmesine yol açmıştır. Salgın sürecinde tedarik zincirlerinin ciddi şekilde kesilmesi nedeniyle ekonomik milliyetçilik de dünya genelinde artmaktadır.

Bu gelişmeler üç temel başlık altında özetlenebilir. İlk olarak, ekonomik milliyetçilik eğilimi artmaktadır. Uluslararası ticaret ciddi şekilde etkilenmiş, bu nedenle bu ülkelerde ekonomik milliyetçi söylemin güç kazandığı gözlemlenmiştir. İkinci olarak, otoriter popülizmin pandemi sürecinden olumsuz etkilenmediği, aksine birçok otoriter popülist liderin pandemi sonrasında da başarılı olabileceği iddia edilebilir. Son olarak, popülizmin bir parçası olan anti-kurumsal retorik pandemi döneminde güçlenmiş, ayrıca aşı karşıtlığı ve antisemitizm/İslam karşıtlığına yönelik retorikte pandeminin yayılmasıyla birlikte bir artış yaşanmıştır.

Covid-19 pandemisinin ortaya çıkmasıyla birlikte, dünya genelinde alınan çeşitli kısıtlama kararları ekonomik zorluklara yol açmıştır. Bu dönemde uluslararası ticaret, turizm ve diğer birçok sektörde ciddi aksamalar yaşanmış, bu da büyüme oranlarında kayıplara neden olmuştur. Özellikle 2020 yılında pandeminin etkileri daha da belirginleşerek, dünya ekonomisinin %3,4 oranında daralmasına sebep olmuştur (OECD, 2020). Ayrıca, aynı dönemde gelişmiş ekonomilerin %4,9 oranında küçüldüğü rapor edilmiştir (Zengin & Gönültaş, 2021).

Tablo 1'de yer alan farklı bölgelerden seçilen ülkelerin büyüme oranları incelendiğinde, 2019 yılında büyüme gösteren veya çok düşük oranda küçülme yaşayan ülkelerin, Covid-19 pandemisinin ortaya çıkmasıyla birlikte belirgin bir küçülme yaşadığı gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkeler kapsamında, örneğin; Amerika Birleşik Devletleri 2019 yılında %2,29 oranında bir büyüme kaydetmişken, 2020 yılında %-3,5 oranında

küçülmüştür. Benzer şekilde, Birleşik Krallık 2019 yılında %1,67 büyüme gösterirken, pandeminin etkisiyle 2020 yılında %-9,9 oranında bir küçülme yaşamıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından örnek vermek gerekirse, Rusya 2019 yılında %2,09 oranında büyümüşken, 2020 yılında %-3,1 oranında bir küçülme yaşanmıştır. Ayrıca, Covid-19 pandemisinin en fazla etkilediği Euro Bölgesi genelinde de, 2019 yılında %1,57 oranında büyüme yaşanırken, 2020 yılında %-6,8 oranında bir küçülme gözlemlenmiştir. Bu verilere dayanarak, 2019 yılında büyüme gösteren birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin, Covid-19 pandemisinin başlamasıyla önemli ölçüde küçüldüğü söylenebilir.

Tablo 1: 2019-2020 seçilmiş ülkeler büyüme oranları

Kaynak: (OECD, 2020)

Gelişmiş Ülkeler	2019 yılı büyüme oranları (%)	2020 yılı büyüme oranları (%)
ABD	2,29	-3,5
Almanya	1,5	-5,0
Birleşik Krallık	1,67	-9,9
Fransa	1,84	-8,3
İtalya	0,41	-8,9
İspanya	2,09	-11,0
Japonya	-0,24	-4,8
Güney Kore	2,24	-1,0
Gelişmekte Olan Ülkeler		
Çin	6,0	2,3
Rusya	2,03	-3,1
Meksika	-0,19	-8,2
Türkiye	0,89	1,8
Euro Bölgesi	1,57	-6,8

Dünya genelindeki pandemi, işsizlik oranlarında artışlara yol açmıştır. Özellikle 2020 yılı ortalarında, ABD'de işsizlik oranı %14,7 seviyelerine yükselmiştir. Yıl sonuna doğru alınan önlemlerin gevşetilmesiyle işsizlik oranlarında bir düzelme gözlenmiştir (Zengin & Gönültaş, 2021). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tarafından 2020 yılında yayımlanan rapora göre, Covid-19 salgını, dünyanın az gelişmiş ülkelerinin son 30 yılın en kötü ekonomik performanslarını sergilemelerine sebep olmuştur (Deutsche Welle,

2020). 2021 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından dünya ekonomisi için paylaşılan raporda, küresel büyüme tahmini önce %6 olarak belirlenmişken, daha sonra bu oran %5,9'a düşürülmüştür. 2022 yılı için öngörülen büyüme oranı ise %4,9 olarak rapor edilmiştir. Covid-19 salgını devam ederken, büyüme oranlarındaki tahminlerin aşağı çekilmesi ve enflasyon tahminlerinin yükseltilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (IMF, 2021).

Sonuç

Dünya tarihinde önemli bir yer edinmiş olan salgın hastalıklar, geçmişten günümüze uluslararası sistemi etkilemeye devam etmektedir. Salgın hastalıkların tarihsel süreçte etki ettiği toplumsal, siyasal ve ekonomik olaylara ilişkin kronolojik bilgi, bu çalışmanın ilk inceleme konusu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, insanlık tarihinin, karşı karşıya kalmış olduğu pandemilerden doğrudan veya dolaylı şekilde etkilendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca salgın hastalıkların halkların Sosyo-kültürel yapılarını, devletlerin ve hatta uluslararası sistemin geleceğini değiştirebileceği de ortaya çıkmıştır. Pandemiler sebebiyle bölgesel ya da uluslararası alanda gerçekleşen insan veya hayvan ölümlerinin; dünya haritalarının değişmesine, ülkelerin bitki örtüsünün değişmesine, siyasal gücü elinde bulunduranların değişmesine, dünya ekonomik sisteminin değişmesine, coğrafi keşiflerin yapılmasına, ticaret ağlarının oluşmasına kadar birçok farklı değişikliğe etki edebileceği ve yön verebileceği gözlemlenmiştir.

2019 yılının sonlarından bu yana etkisini sürdürmeye devam eden Covid-19 pandemisi de uluslararası alanda ciddi miktarda ölümlerin gerçekleşmesine, ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin oluşmasına sebep olmuştur. Covid-19 pandemisinin geleceğine ilişkin sağlıklı planlamalar yapılamaması, pandeminin mutasyona uğrayan virüsler sebebiyle sürekli etkisini artırıyor oluşu, uluslararası arenada oluşan kriz ortamını derinleştirmiştir. Bu bağlamda küresel ekonomik sisteme karşı oluşan güvensizlik ortamı, özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomik alanda daha kötü sonuçlar elde etmelerine yol açmaktadır. Yine küresel ekonomideki güvensizlik ortamının yol açmış olduğu hammaddeye erişim sorunları sebebiyle birçok sektörde yüksek fiyat artışları görülmektedir. (Elmacıoğlu, 2021).

İnceleme kapsamında “Covid-19 salgını küreselleşme ve kalkınma üzerinde bir etki yaratmış mıdır?” sorusuna cevap verebilmek amacıyla gerçekleştirilen analizler çerçevesinde, tarihsel süreçteki pandemilerde gözlemlendiği gibi, Covid-19 pandemisinin de hem küreselleşme hem de kalkınma üzerinde birçok etkisi olduğu ve olmaya devam edeceği gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte, insanların teknoloji kullanım alışkanlıkları, alışveriş alışkanlıkları gibi toplumsal etkilerinin de olacağına ilişkin yorumlar da yapılmaktadır. (Kalkan, 2021). Bu çalışma kapsamında analiz edilebilecek bir diğer çıkarım ise, Covid-19 pandemisinin küresel düzeyde gelir eşitsizliğini daha fazla arttıracığı yönünde olacaktır. Az gelişmiş ülkelerin

pandeminin olumsuz ekonomik etkilerinden daha fazla etkilenmeleri sebebiyle, gelişmiş ülkeler ile aradaki farkın büyüyeceği çıkarımı yapılabilir.

Küreselleşmenin hem sebebi hem de sonucu olan pandemilerin, gelecek yıllarda da sistem üzerinde değiştirici etkileri görülmeye devam edecektir. Bu sebeple, ülkelerin kalkınma konusunda gösterecekleri gelişmeler, kendilerinin ve uluslararası sistemin geleceğinin şekillenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Kaynakça

- Anievas, A., & Nişancıoğlu, K. (2020). Batı'nın Egemenliği Nasıl Kuruldu? Kapitalizmin Jeopolitik Kökenleri. (Ç. Sümer, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Bağ, M., & Sade, G. (2020). Dünyada Covid-19: İlk 4 ayında neler yaşandı? Salgının seyri ne durumda? Euronews :[Erişim:18.12.2021,<https://tr.euronews.com/2020/05/04/dunyada-covid-19-salg-n-n-ilk-100-gununde-yasananlar-ilk-nerede-ortaya-c-kt-nas-l-yay-ld>]
- BBC NEWS (2020). Koronavirüs: Tarihin akışını değiştiren beş salgın. [Erişim: 20.11.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51970490>]
- Castells, M. (2010). End of Millennium: The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume III (Information Age Series). Oxford: Blackwell Publishers.
- Cerny, P. G. (1995). Globalization and the changing logic of collective action. *International Organization*, 595-625.
- Cherkaoui, M. (2020a). The Shifting Geopolitics of Coronavirus and the Demise of Neoliberalism - Part 1. Al Jazeera Centre for Studies. [Erişim:20.11.2021, <https://studies.aljazeera.net/en/reports/shifting-geopolitics-coronavirus-and-demise-neoliberalism-%E2%80%93part-1>]
- Deutsche Welle. (2020). BM: Korona krizi en zayıf ekonomileri vuruyor. [Erişim: 02.01.2022, <https://www.dw.com/tr/bm-korona-krizi-en-zayif-ekonomileri-vuruyor/a-55815371>]
- Dicken, P. (2015). *Global Shift*. New York: The Guildford Press.
- Elmacıoğlu, L. (10.03.2021). Plastik sektöründe hammadde krizi: Sipariş yağmuruna rağmen milyonlarca liralık üretim durdu; makarnadan suya, giysiden ayakkabıya zam kapıda. *Independent*. [Erişim:02.01.2022, <https://www.indyturk.com/node/327771/haber/plastik-sekt%C3%B6r%C3%BCnde-hammadde-krizi-sipari%C5%9F-ya%C4%9Fmuruna-ra%C4%9Fmen-milyonlarca-liral%C4%B1k>]
- Epstein, S. R. (2000). *Freedom and Growth*. London: CRC Press.
- Giddens, A. (2002). *Runaway World: How Globalization is Reshaping our Lives*. London: Profile Books Ltd. 2. Basım.
- Harris, R. G. (1993). Globalization, trade, and income. *The Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'Economique*, 26(4), 755-776.
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Held, D. (2004). *A Globalizing World?: Culture, Economics, Politics*. London: The Open University.
- IMF. (2021). *World Economic Outlook Update*. Washington: International Monetary Fund. [Erişim:02.01.2022, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/worldeconomicoutlookoctober2021#:~:text=The%20global%20economy%20is%20projected,than%20in%20the%20July%20forecast.>]
- Kalkan, P. (2021). Pandemi Ekonomisinin İnternet Alışverişine Etkilerinin Analizi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 740-758.
- Kutlu, E. (2004). *İktasadi Kalkınma ve Büyüme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- OECD (2020). *OECD Economic Outlook*. [Erişim: 02.01.2022, <https://data.oecd.org/gdp/quarterly-gdp.htm>]
- Oğurlu, E. (2020). Tarih Boyunca Pandemiler ve Uluslararası Sisteme Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 791-805.
- Osterhammel, J., & Petersson, N. P. (2021). Kürselleşmenin Kısa Tarihi: Boyutlar, Süreçler, Dönemler. (H. Görgün, & B. Görgün, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Snowden, F. M. (2019). *Epidemics and Society - From the Black Death to the Present*. London: Yale University Press.
- Tolunay, A., & Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 116-127.
- Winham, G. R. (1996). International Trade Policy in a Globalizing Economy. *International Journal*, 638-650.
- Yolun, M. (2020). İspanyol Gribinin Kısa Bir Öyküsü. *Toplumsal Tarih*, (316), 74-80.
- Zengin, D., & Gönültaş, B. (11.03.2021). Dünya ekonomisi salgının birinci yılında yaralarını sarmaya çalışıyor. *Anadolu Ajansı*. [Erişim: 02.01.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kategori-sayfasi-manset/dunya-ekonomisi-salginin-birinci-yilinda-yaralarini-sarmaya-calisiyor/2172443>]

CERTIFICATE

of participant

This is to certify that

Öğrenci, Rasim Oğuzhan GÜLKAN

In oral and technical presentation, recognition and appreciation of research contributions to

“2. BİLSEL INTERNATIONAL SUMELA SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS”

11-12 NOVEMBER 2023, TRABZON/TÜRKİYE

with the paper entitled

“THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON GLOBALISATION AND DEVELOPMENT”

Assoc. Prof. Dr. Necati SÜMER
Head of Organization Committee

Assist. Prof. Dr. İlyas ERPAY
Head of BİLSEL Congress

CERTIFICATE

of participant

This is to certify that

Doç. Dr. Görkem ALTINÖRS

In oral and technical presentation, recognition and appreciation of research contributions to

“2. BİLSEL INTERNATIONAL SUMELA SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS”

11-12 NOVEMBER 2023, TRABZON/TÜRKİYE

with the paper entitled

“THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON GLOBALISATION AND DEVELOPMENT”

Assoc. Prof. Dr. Necati SÜMER
Head of Organization Committee

Assist. Prof. Dr. İlyas ERPAY
Head of BİLSEL Congress

